

Spis treści

Wstęp 13

CZĘŚĆ I
CZŁOWIEK W SYSTEMIE RODZINY

Rozdział 1

Rodzina w ujęciu systemowym (Waldemar Świętochowski) 21

1.1. Podstawowe zasady teorii systemów 22

1.2. Struktura systemu rodziny 25

1.2.1. Granice w systemie rodziny 27

1.2.2. Podsystemy 30

1.2.3. Role i pozycje w rodzinie 32

1.3. Procesy systemowe w rodzinie 34

1.3.1. Indywiduacja 35

1.3.2. Komunikacja 36

1.3.3. „Logika” systemu rodziny: homeostaza funkcjonalna 38

1.4. Zadania rodziny w kolejnych fazach rozwojowych.
Wspólnota i ciągłość 42

1.5. W kierunku rodziny funkcjonalnej. Wskazówki praktyczne 44

Rozdział 2

Specyfika komunikacji interpersonalnej w rodzinie ujmowanej
jako system (Barbara Harwas-Napierała) 47

2.1. Modele komunikacji interpersonalnej 48

2.1.1. Jednostronny model komunikacji 49

2.1.2. Dwustronny model komunikacji 49

2.1.3. Relacyjny model komunikacji 49

2.2. Podstawowe uwarunkowania komunikacji w rodzinie 51

2.2.1. Uwarunkowania podmiotowe 51

2.2.2. Uwarunkowania pozapodmiotowe 56

2.3. Rozwojowe zmiany komunikacji w systemie rodziny 59

2.3.1. Komunikacja w podsystemie małżeńskim 59

2.3.2. Zmiany rozwojowe komunikacji w podsystemie rodzicielskim 61

2.3.3. Komunikacja w podsystemie rodzeństwa 65

2.4. Warunki kształtowania prawidłowej komunikacji 68

2.4.1. Kształtowanie umiejętności usprawniających
komunikację rodzinną 69

Rozdział 3

Narracje rodzinne (*Elżbieta Dryll*) 73

3.1. Rodzina jako nisza semantyczna 76

3.2. Geneza treści rodzinnych narracji 79

 3.2.1. Tradycja 79

 3.2.2. Przekaz międzypokoleniowy 83

 3.2.3. Historia życia rodziny nuklearnej 87

3.3. Dlaczego ważne jest badanie narracji rodzinnych 92

Rozdział 4

Role i funkcje rodziny (*Katarzyna Wałęcka-Matyja*) 95

4.1. Współczesne ujęcie roli rodziny 96

4.2. Kierunki przemian współczesnej rodziny a role i funkcje rodzinne. 98

4.3. Role w systemie rodziny. 101

4.4. Funkcje rodziny 103

4.5. Psychospołeczne uwarunkowania funkcji rodziny 110

Rozdział 5

Modele funkcjonowania rodziny. Style wychowania
(*Hanna Liberska, Mirosława Matuszewska*) 115

5.1. Modele rodziny 117

 5.1.1. Klasyfikacja modeli funkcjonowania rodziny 117

5.2. Styl wychowania 128

 5.2.1. Pojęcia podstawowe: wychowanie, styl wychowania 128

 5.2.2. Rodzaje stylów wychowania 129

5.3. Modele funkcjonowania rodziny a style wychowania 138

Rozdział 6

Więzi małżeńskie i rodzinne w perspektywie teorii przywiązania
(*Mieczysław Plopa*) 141

6.1. Założenia i inspiracje teorii przywiązania 142

 6.1.1. Aspekt ewolucyjny 143

 6.1.2. Aspekt neuropsychologiczny 145

6.2. Przywiązanie w okresie dzieciństwa. 146

6.3. Przywiązanie w okresie dorosłości. 153

6.4. Przywiązanie a relacje w bliskich związkach 157

Rozdział 7

Seksualność w związkach małżeńskich (*Magdalena Grabowska*) 167

7.1. Pojęcie seksualności 168

7.2. Aktywność seksualna małżonków i jej uwarunkowania 171

 7.2.1. Wiek małżonków 173

 7.2.2. Staż małżeństwa 175

7.2.3. Relacje między małżonkami	178
7.3. Problemy seksualne małżonków	180

Rozdział 8

Transmisja międzypokoleniowa – procesy zachodzące na styku pokoleń (Marzanna Farnicka, Hanna Liberska)	185
8.1. Istota i mechanizmy transmisji międzypokoleniowej w rodzinie	186
8.1.1. Naśladownictwo	187
8.1.2. Modelowanie	188
8.1.3. Identyfikacja	189
8.2. Obszary transmisji międzypokoleniowej w rodzinie	190
8.3. Transmisja międzypokoleniowa w różnych podejściach psychologicznych	192
8.4. Transmisja międzypokoleniowa jako proces formowania rodziny – model Murraya Bowena.	195
8.5. Kierunki badań nad transmisją w rodzinie	197
8.5.1. Wyzwania dla badań nad transmisją w rodzinie.	198

Rozdział 9

Psychologia religijności/duchowości rodziny (Elżbieta Rydz)	203
9.1. Religijność i duchowość – definicje	204
9.2. Współczesne podejścia badawcze w psychologii religijności/duchowości rodziny	207
9.2.1. Rozwój struktury i funkcji religijności	207
9.2.2. Rozwój struktury i funkcji rodziny	208
9.3. Rozwój religijności człowieka w kontekście cyklu życia rodzinnego w ujęciu Evelyn Duvall	209
9.3.1. Religijność i duchowość w małżeństwie bez dzieci	210
9.3.2. Rodziny wychowujące małe dzieci	211
9.3.3. Rodziny z dziećmi w wieku przedszkolnym	212
9.3.4. Rodziny z dziećmi w wieku szkolnym	214
9.3.5. Rodziny z nastolatkami	215
9.3.6. Rodziny jako instytucje wypuszczające dzieci w świat	216
9.3.7. Starzejący się członkowie rodziny	217
9.4. Perspektywy badań dotyczących religijności w rodzinie	218

Rozdział 10

Rozwój rodziny i rozwój w rodzinie (Hanna Liberska)	221
10.1. Rozwój rodziny	224
10.2. Rozwój w rodzinie	229
10.3. Wyznaczniki rozwoju w systemie rodziny	231
10.3.1. Miejsce rodziny wśród innych systemów	233
10.3.2. Wymiary zmian w systemach społeczno-kulturowych	234
10.4. Zmiany w strukturze systemu rodziny	235
10.5. Rodzina jako kontekst rozwoju indywidualnego	235

Część II ZRÓŻNICOWANE FORMY ŻYCIA RODZINNEGO

Rozdział 1

Samotne rodzicielstwo (<i>Sylvia Rydz</i>)	243
1.1. Specyfika roli kobiecej – matka i samotna matka	247
1.2. Specyfika roli męskiej – ojciec i samotny ojciec	249
1.3. Funkcjonowanie rodziny niepełnej	251
1.4. Konsekwencje samotnego rodzicielstwa	253
1.5. Migracja zarobkowa jako czasowe samotne rodzicielstwo	255
1.6. Pomoc samotnym rodzicom	257

Rozdział 2

Związki kohabitacyjne (<i>Iwona Janicka</i>)	259
2.1. Kohabitacja jako nowa forma życia pary	260
2.2. Przyczyny kohabitacji	264
2.3. Charakterystyka osób kohabitujących	266
2.4. Przedślubna kohabitacja a małżeństwo	268
2.5. Kohabitacja a rokowania odnośnie do trwałości związku	272
2.5.1. Efekt selekcji	272
2.5.2. Efekt kohabitacji	273
2.6. Zaangażowanie w relację a trwałość związków intymnych	276
2.6.1. Wybrane teorie zaangażowania	276
2.6.2. Rola zaangażowania	278
2.6.3. Zaangażowanie partnerów kohabitujących i poślubionych	279

Rozdział 3

Partnerzy kohabitujący jako rodzice (<i>Iwona Janicka</i>)	285
3.1. Dzieci urodzone poza małżeństwem	286
3.2. Rodziny kohabitacyjne	289
3.2.1. Fazy rozwoju rodziny kohabitacyjnej	290
3.2.2. Kohabitacja a zaangażowane rodzicielstwo	292
3.3. Problem stabilności rodzin kohabitacyjnych	297
3.3.1. Niestabilność kohabitacji a rodzicielstwo	299
3.3.2. Niestabilność kohabitacji a dzieci	300
3.4. Warunki życia rodzin kohabitacyjnych	301

Rozdział 4

Rodzina zrekonstruowana (<i>Aleksandra Lewandowska-Walter</i>).	305
4.1. Definicje i statystyki	306
4.1.1. Definicje	306
4.1.2. Statystyki	307
4.2. Rodzina zrekonstruowana jako system	309
4.3. Małżeństwo powtórne jako podstawa rekonstrukcji rodziny	313
4.4. Rodzicielstwo w rodzinie zrekonstruowanej	316

4.5. Dziecko w rodzinie zrekonstruowanej	320
4.5.1. Typy rodzin zrekonstruowanych	323
4.6. Wskazówki do pracy psychoedukacyjnej i terapeutycznej	325

Rozdział 5

Rodzina adopcyjna (Alicja Kalus)	331
5.1. Specyfika rodziny adopcyjnej	333
5.2. Rodzina adopcyjna z perspektywy prawnej	334
5.3. Rodzina adopcyjna z perspektywy medycznej	336
5.4. Rodzina adopcyjna z perspektywy psychologicznej	338
5.4.1. Etap małżeństwa bezdzietnego	339
5.4.2. Doświadczenie straty w rodzinie adopcyjnej	341
5.4.3. Decyzja o adopcji dziecka i proces adopcyjny	343
5.5. Rodzina adopcyjna z dzieckiem w okresie wczesnego dzieciństwa	346
5.6. Rodzina adopcyjna z dzieckiem w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym	348
5.7. Rodzina z dorastającym nastolatkiem	350

Rozdział 6

Rodzina zastępcza (Alicja Kalus)	353
6.1. Rodzina zastępcza z perspektywy prawnej	356
6.2. Specyfika rodziny zastępczej	362
6.3. Rodzinny dom dziecka jako rodzinna forma opieki zastępczej	365
6.3.1. Perspektywa prawna	367

Rozdział 7

Kulturowa różnorodność rodziny (Jolanta Miluska)	369
7.1. Status współczesnej rodziny	370
7.2. Wartości kulturowe a interakcje w rodzinie	375
7.3. Rodziny wielokulturowe	379
7.4. Przyszłość rodziny w kontekście procesu zmiany społecznej	382

Część III ZDROWOTNE I SPOŁECZNE PROBLEMY W RODZINIE

Rozdział 1

Choroba przewlekła w systemie rodziny

(Waldemar Świątochowski)	387
1.1. Trzy ujęcia choroby	388
1.2. Choroba jako nienormatywny kryzys w rodzinie	390
1.3. Rodzina wobec przewlekłej choroby	391
1.3.1. Reakcje na poziomie zachowań	391
1.3.2. Reakcje na poziomie procesów (ujęcie systemowe)	396
1.4. Adaptacja do kryzysu: jak problemy pomagają w adaptacji	403

1.5. Dlaczego przewlekła choroba jest przewlekła	404
--	-----

Rozdział 2

Trudności w realizacji planów prokreacyjnych i ich skutki dla rodziny (<i>Eleonora Bielawska-Batorowicz</i>)	411
---	-----

2.1. Trudności w realizacji planów prokreacyjnych i ich medyczne uwarunkowania	412
2.1.1. Niepłodność – rodzaje, przyczyny, rozpowszechnienie	412
2.1.2. Poronienia, martwe urodzenia i śmierć dziecka w okresie okołoporodowym – rozpowszechnienie, przyczyny	417
2.2. Następstwa trudności w realizacji planów prokreacyjnych	419
2.2.1. Diagnoza niepłodności i jej następstwa psychologiczne	420
2.2.2. Straty ciąży i ich następstwa psychologiczne	423
2.3. Przewycięzanie trudności prokreacyjnych – na przykładzie niepłodności	428
2.3.1. Techniki wspomaganego rozrodu w leczeniu niepłodności	429
2.3.2. Rozwój dzieci urodzonych w wyniku zastosowania technik rozrodu wspomaganego	432
2.3.3. Relacje w rodzinie powstałej w wyniku zastosowaniu technik rozrodu wspomaganego	433

Rozdział 3

Rodzina z dzieckiem niepełnosprawnym (<i>Ewa Marat</i>)	437
--	-----

3.1. Informowanie rodziców o zaburzeniach w rozwoju dziecka	439
3.1.1. W jaki sposób należy przekazywać rodzicom diagnozę	440
3.1.2. Modelowa procedura informowania o zaburzeniach dziecka	441
3.2. Niepełnosprawność dziecka a zmiany w systemie rodzinnym	443
3.2.1. Model żałoby i chronicznego smutku	444
3.2.2. Stres rodzicielski	445
3.2.3. Niepełnosprawność dziecka jako sytuacja kryzysowa	448
3.3. Adaptacja rodziców do niepełnosprawności dziecka	449
3.3.1. Zespół wypalania sił u rodziców dzieci niepełnosprawnych	452
3.4. Rola wsparcia społecznego w procesie radzenia sobie przez rodziców dzieci niepełnosprawnych	453
3.5. Społeczne, emocjonalne i adaptacyjne problemy doświadczane przez rodzeństwo dzieci z zaburzeniami rozwoju	454
3.6. Pomoc dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi	456

Rozdział 4

Rozwód jako sytuacja kryzysowa w rodzinie (<i>Magdalena Błażek</i>)	459
--	-----

4.1. Kryzys rozwodowy – charakterystyka	462
4.2. Przyczyny rozwodów	464
4.3. Predyktory powodzenia i niepowodzenia związku	464

4.4. Fazy procesu rozwodowego	467
4.5. Funkcjonowanie psychologiczne dorosłych w sytuacji rozvodu z uwzględnieniem różnic płciowych	469
4.6. Funkcjonowanie psychologiczne dzieci w sytuacji rozvodu rodziców	472
4.6.1. Płeć dziecka a proces radzenia sobie z rozwodem rodziców	479
4.6.2. Cechy indywidualne dziecka i wsparcie społeczne a radzenie sobie z rozwodem rodziców	480

Rozdział 5

Agresja i przemoc w rodzinie (Grażyna Poraj)	483
5.1. Metody wychowawcze i postawy rodzicielskie sprzyjające agresji u dzieci i młodzieży	485
5.1.1. System wartości i orientacja życiowa rodziców	485
5.1.2. Nieprawidłowe stosunki uczuciowe między rodzicami a dziećmi	486
5.2. Agresja między rodzeństwem	492
5.3. Przemoc w małżeństwie, czyli dostarczanie dzieciom wzorów zachowań agresywnych	498
5.4. Zapobieganie i kontrolowanie agresji	501
5.4.1. Zapobieganie i redukowanie agresji u dzieci	501
5.4.2. Zapobieganie i redukowanie agresji wśród rodzeństwa	502
5.4.3. Zapobieganie i redukowanie przemocy w rodzinie (wobec dzieci i współmałżonka)	504

Rozdział 6

Rodzina a zachowanie antyspołeczne (Mieczysław Radochoński, Lidia Perenc, Anna Radochońska)	505
6.1. Zachowania antyspołeczne i ich przyczyny	507
6.2. Rodzina jako miejsce rozwoju zachowań antyspołecznych	509
6.2.1. Rola czynników genetycznych	509
6.2.2. Struktura rodziny	512
6.2.3. Charakterystyczne cechy matki	514
6.2.4. Charakterystyczne cechy dzieci	515
6.2.5. Relacje w rodzinie	516
6.2.6. Osadzenie rodzica w zakładzie karnym	518
6.3. Mechanizm transmisji międzypokoleniowej a zachowania antyspołeczne	520

Część IV

TERAPIA RODZIN I TERAPEUTYCZNA ROLA RODZINY

Rozdział 1

Współczesne nurty w terapii rodzin (Tadeusz Pietras)	527
1.1. Historia terapii rodzin	530
1.2. Zasady terapii rodzin	532
1.3. Wskazania i przeciwwskazania do terapii rodzin	534

Rozdział 2

Pozytywna psychologia rodziny – w teorii i praktyce
(Bogusława Lachowska) 537

2.1. Obszary psychologii rodziny 539

2.2. Obszary psychologii pozytywnej 540

 2.2.1. Najważniejsze koncepcje i pojęcia psychologii pozytywnej 541

 2.2.2. Siły i cnoty charakteru 542

2.3. Zainteresowanie pozytywnością na gruncie psychologii rodziny 543

 2.3.1. Koncepcja sił rodziny 545

 2.3.2. Pozytywna interwencja w rodzinę – interwencje skoncentrowane
 na siłach rodziny 550

 2.3.3. Prężność rodziny 554

Literatura 566

Indeks nazwisk 650

Indeks rzeczowy 669

O Autorach 674